

BIOLOGIYA. HOZIRGI ZAMON BIOSFERASI.

Jololova Zarnigor Baxtiyorjon qizi.

Annotatsiya. Mazkur ishda hozirgi zamon biosferasining tuzilishi, tarkibi va unda kechayotgan biologik jarayonlar haqida umumiy tushuncha berilgan. Biosfera — Yerdə hayot mavjud boʻlgan yagona qobiq boʻlib, u atmosfera, gidrosfera va litosferaning bir qismini qamrab oladi. Ishda biosferaning barqarorligi, tirik organizmlarning undagi roli, inson faoliyatining salbiy taʼsiri va global ekologik muammolar ham yoritilgan. Shuningdek, barqaror rivojlanish va biosferani muhofaza qilish yoʻllari haqida fikr yuritilgan.

Kalit soʻzlar: biosfera, ekologik tizim, barqaror rivojlanish, global muammolar, antropogen taʼsir, tirik organizmlar, ekologik muvozanat, biologik xilma-xillik

Biosfera — bu Yer yuzasida hayot mavjud boʻlgan yagona qobiq boʻlib, u atmosfera, gidrosfera va litosferaning yuqori qatlamlarini oʻz ichiga oladi. Biosferada turli xil organizmlar yashaydi, ular oʻzaro va atrof-muhit bilan doimiy aloqada boʻladi. Hozirgi zamon biosferasi murakkab, muvozanatli va barqaror tizim boʻlib, unda energiya aylanishi, moddalar almashinuvi va biologik xilma-xillik doimiy kechadi. Ammo inson faoliyatining kuchayishi biosferaning tabiiy holatiga salbiy taʼsir koʻrsatmoqda. Ushbu mavzuda biosferaning bugungi holati, undagi muvozanat, insonning roli va ekologik muammolar haqida tahliliy fikr yuritiladi.

Biosfera – bu tirik organizmlar yashaydigan yer shari qobigʻi boʻlib, uchta asosiy tarkibiy qismdan iborat:

- Atmosfera (havo qobigʻi) – hayot uchun zarur kislorod, karbonat angidrid va azot manbai hisoblanadi.
- Gidrosfera (suv qobigʻi) – okeanlar, dengizlar, koʻllar, daryolar va yer osti suvlari kiradi. Bu muhitda koʻplab suv organizmlari yashaydi.
- Litofera (yulduz qatlami) – tuproqda turli xil hayvonlar, oʻsimliklar va mikroorganizmlar mavjud.

Biosferadagi biologik xilma-xillik. Hozirgi zamon biosferasi millionlab turdagi organizmlarni oʻz ichiga oladi. Bu xilma-xillik biosferaning barqaror ishlashini taʼminlaydi. Har bir turning ekotizimdagi oʻrni bor: baʼzilar ishlab chiqaruvchi (masalan, oʻsimliklar), boshqalari isteʼmolchi yoki parchalovchi (bakteriyalar va zamburugʻlar) sifatida ishtirok etadi.

Biogeokimyoviy aylanishlar. Biosferada moddalarning uzluksiz aylanishi yuz beradi:

- Uglarod aylanishi – fotosintez va nafas olish orqali;

- Azot aylanishi – azot fiksatsiyasi, nitrifikatsiya va denitrifikatsiya jarayonlari orqali;
- Suv aylanishi – bug‘lanish, yog‘inlar va yer osti suv harakati orqali.

Bu aylanishlar biosferaning barqarorligini saqlashga xizmat qiladi.

Antropogen omillar va biosferaga tahdidlar. Hozirgi zamon biosferasiga eng katta tahdid inson faoliyati bilan bog‘liq:

- Atmosferaning ifloslanishi (issiqxona gazlari, chang, toksik moddalar);
- O‘rmonlarning kesilishi va biologik xilma-xillikning kamayishi;
- Suv havzalarining ifloslanishi;
- Yer resurslarining haddan tashqari ekspluatatsiyasi.

Bunday omillar biosferaning tabiiy muvozanatini buzadi va ekologik inqirozlarga olib keladi.

Biosferaning barqarorligini ta'minlovchi omillar. Biosfera o‘z-o‘zini tiklay olish, muvozanatni saqlab qolish xususiyatiga ega. Buning uchun quyidagi omillar muhim hisoblanadi:

- Biologik xilma-xillik – turli organizmlarning mavjudligi ekotizimni bardavom qiladi;
- Modda va energiya aylanishining uzluksizligi – oziq zanjirlari va trofik darajalar orqali modda harakati ta'minlanadi;
- Tirik organizmlarning o‘zaro ta’siri – simbioz, parazitizm, yirtqichlik kabi aloqalar ekotizimda muvozanatni yaratadi.

Barqaror rivojlanish. Bugungi kunda biosferani asrash uchun ekologik bilim va ong zarur. Insoniyat:Tabiiy resurslardan oqilona foydalanishi, atmosfera, suv va tuproqni ifloslantirmasligi, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini qo‘llab-quvvatlashi, o‘rmonlarni tiklashi va noyob turlarni muhofaza qilishi lozim.

Bu choralar biosferani uzoq muddatli rivojlanish yo‘lida barqaror saqlashga yordam beradi.

Global ekologik muammolar. Hozirgi zamonda biosferaning izdan chiqishiga olib kelayotgan global muammolar quyidagilardir:Global isish va iqlim o‘zgarishi, Ozon qatlamining yemirilishi, Biologik xilma-xillikning kamayishi, Tuproq degradatsiyasi, Chuqur ekologik inqirozlar (masalan, cho‘llanish, suv tanqisligi).

Bu muammolarni hal qilishda xalqaro hamkorlik va har bir insonning ekologik javobgarligi muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Biosfera — bu yer yuzida hayot mavjud bo‘lishining asosi bo‘lgan yagona tabiiy qobiqdir. Unda barcha tirik organizmlar o‘zaro va atrof-muhit bilan chambarchas bog‘langan holda yashaydi. Hozirgi zamon biosferasi murakkab va muvozanatli tizim bo‘lib, biologik xilma-xillik, modda aylanishi va ekologik muvozanat asosida faoliyat

yuritadi. Inson faoliyatining kuchayishi biosferaga jiddiy tahdid solmoqda. Shuning uchun uni asrash, ekologik muvozanatni saqlash va barqaror rivojlanish tamoyillariga amal qilish — har bir insonning vazifasidir. Biosferani muhofaza qilish orqali kelajak avlodlarga sogʻlom va barqaror muhit qoldirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. С.А.Насирова (2021). Политическая метафора (на примере материала по кадровой политике современной КНР). In Resent Scientific Investigation.
2. Хашимова, С. А. (2020). ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ РЕЗУЛЬТАТИВНЫХ ГЛАГОЛОВ ПРИ ПОМОЩИ СУФФИКСАЦИИ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ. In Страны. Языки. Культура: сборник материалов XI-й международной научно-практической конференции/Под ред. проф. Абуевой НН Махачкала: ДГТУ.
3. Хашимова, С. А. (2020). Особенности образования неодушевлённых существительных при помощи суффиксации в современном китайском языке. Modern Oriental Studies, 2(2).
4. Nasirova, S. A. (2019). Modification of semantics of social terms of the modern Chinese language. Opción: Revista de Ciencias Humanas y Sociales, (24).